

УДК 378.147: 616.31-051]: 005.336.2
DOI: 10.15587/2519-4984.2023.281231

ВИБІРКОВІ ДИСЦИПЛІНИ – ВАЖЛИВА СКЛАДОВА У ФОРМУВАННІ ФАХОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ЛІКАРІВ– ДИТЯЧИХ СТОМАТОЛОГІВ

Н. В. Біденко, О. І. Остапко, О. І. Коваль

The article investigates actual issues of introduction of elective disciplines to the educational process of dental students. According to the changes in the political, economic and social spheres of our country, the labor market requires the training of highly skilled specialists who have a high level of knowledge, skills and competences in a particular industry, could make decision in standard and non-standard situations, bear responsibility for them in the professional activity. That is why the importance issue of the development and formation of today's education is the use of a competence approach. Elective disciplines have an important role in the formation of the professional competences of future doctors and dentists.

The purpose of the study was to reveal the expediency of teaching elective disciplines to students of the Faculty of Dentistry using the example of an elective discipline "Modern technologies in pediatric dentistry" for students of 5th student year.

The blocks of elective disciplines that form a variable component of the Educational and Professional program of Dentistry are characterized. The content of the elective discipline "Modern technologies in pediatric dentistry" for students of the 5th year of the Faculty of Dentistry of Bogomolets National Medical University is analyzed. Thematic plans of lectures and practical lessons in the discipline are presented. It is emphasized, that the purpose of studying this elective discipline is the formation of professional competences necessary for high-quality dental treatment of children, including under general anesthesia. The elective discipline "Modern technologies in pediatric dentistry" was introduced into the educational process in 2022/23 acadrmic year and received favorable reviews from students. Further research involves an anonymous survey of students and teachers, interviews with graduates and employers with the aim of improving the content of electives disciplines and the level of their teaching at the departments

Keywords: dentistry, elective disciplines, children, dental sanitation, general anesthesia

How to cite:

Bidenko, N., Ostapko, O., Koval, O. (2023). Elective disciplines – an important component in the formation of professional competences of future doctors – pediatric dentists. ScienceRise: Pedagogical Education, 3 (54), 9–13. doi: <http://doi.org/10.15587/2519-4984.2023.281231>

© The Author(s) 2023

This is an open access article under the Creative Commons CC BY license hydrate

1. Вступ

Покращення підготовки лікарів-стоматологів відповідно до вимог сучасного ринку праці, конкурентоспроможних в Україні та на міжнародному рівні, потребує модернізації навчального процесу, спрямування його на створення оптимальних умов для професійного становлення майбутніх фахівців. Пріоритетними напрямками у цьому є особистісна орієнтація освіти, оновлення її змісту і форми, запровадження новітніх освітніх технологій [1, 2].

Одним з механізмів реформування медичної освіти є запровадження компетентнісної моделі вищої освіти. Вона поєднує професійну кваліфікацію (знання, уміння, навички), базові особистісні якості (відповідальність, наполегливість, впевненість) та сформовані універсальні вміння (здатність та готовність як ключові компетенції). Зокрема, це здатність та готовність випускника до формування системного підходу в аналізі медичної інформації,

опираючись на принципи доказової медицини; здатність та готовність до роботи з медично-технічною апаратурою, що використовується в роботі з пацієнтами, володіння комп'ютерною технікою, уміння отримувати інформацію з різноманітних джерел, працювати з інформацією в глобальних комп'ютерних мережах, застосовувати можливості сучасних інформаційних технологій для вирішення професійних задач [3–5].

2. Літературний огляд

У 1996 році в доповіді для Міжнародної комісії з освіти «Освіта: прихований скарб» Жак Делор визначив основні, глобальні компетентності, сформулювавши «чотири стовпи», на яких ґрунтується освіта: навчитися пізнавати, навчитися робити, навчитися жити разом (виховуючи розуміння іншого і відчуття взаємозалежності, здійснювати спільні проекти і бути готовим до врегулювання

конфліктів в умовах поваги цінностей плюралізму, взаєморозуміння та світу); навчитися жити [6].

Тому сучасні тенденції модернізації та гуманізації освіти ставлять головною метою професійної підготовки формування та розвиток особистості, професійних та особистісних якостей фахівця, оволодіння загальнокультурними і спеціальними компетентностями. Компетентнісний підхід є ключовим методологічним інструментом реалізації цілей Болонського процесу та за своєю сутністю є студентоцентрованим [7–10].

Однією з умов підготовки фахівця, конкурентноспроможного на ринку праці, є створення умов для вибору здобувачем освіти індивідуальної освітньої траєкторії. Це забезпечується і реалізується шляхом вільного вибору дисциплін, які на думку здобувачів здатні підвищити їх професійний рівень і надати необхідні компетенції для подальшого фахового і кар'єрного росту в професійній діяльності [11]. Відповідно до статті 62 пункту 15 Закону України «Про вищу освіту» [12] студенти мають право на вибір навчальних дисциплін у межах, передбачених освітньою програмою на навчальним планом, що становлять не менше як 25 % загальної кількості кредитів ЄКТС для даного рівня вищої освіти. Тобто чверть всіх предметів навчального плану студент може сформувати самостійно, за своїм бажанням.

Освітньо-професійна програма (ОПП) другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю 221 «Стоматологія» галузі знань 22 «Охорона здоров'я», розроблена у Національному медичному університеті імені О.О.Богомольця та акредитована МОЗ України з оцінкою «зразкова», містить основну та варіативну складові. До варіативної складової входить низка дисциплін вільного вибору студентів, спрямованих на забезпечення формування як загальних, так і спеціальних (фахових) компетентностей майбутнього лікаря-стоматолога. В доступній нам літературі немає даних щодо аналізу змісту робочих програм та досвіду запровадження вибіркових дисциплін у навчальний процес студентів стоматологічних факультетів.

3. Мета та завдання дослідження

Мета статті – розкрити доцільність викладання дисциплін за вибором студентам стоматологічного факультету на прикладі аналізу змісту вибіркової дисципліни «Сучасні технології в дитячій стоматології» для студентів 5 курсу стоматологічного факультету Національного медичного університету (НМУ) імені О.О.Богомольця та результатів її запровадження у навчальний процес.

Для досягнення мети були поставлені такі завдання:

1. На підставі аналізу літературних джерел обґрунтувати доцільність запровадження дисциплін за вибором у навчальний процес підготовки майбутніх лікарів-стоматологів.

2. Проаналізувати зміст дисципліни за вибором «Сучасні технології в дитячій стоматології» для студентів 5 курсу стоматологічного факультету НМУ імені О. О. Богомольця.

3. Надати попередню оцінку результатів запровадження «Сучасні технології в дитячій стоматології» для студентів 5 курсу стоматологічного факультету НМУ імені О. О. Богомольця.

логії» для студентів 5 курсу стоматологічного факультету НМУ імені О. О. Богомольця.

4. Матеріали та методи

Уданому дослідженні був застосований теоретичний метод для аналізу та узагальнення науково-педагогічної та методичної літератури, що стосується дисциплін за вибором, з метою обґрунтування доцільності їх запровадження в навчальний процес майбутніх лікарів-стоматологів.

5. Результати дослідження

Вибіркові дисципліни (англ. electives) походять із концепції person-centered teaching (особистісно-орієнтоване навчання), яку в середині ХХ століття систематизував американський психолог Карл Роджерс. У її основі лежить принцип, за яким учень або студент бере активну участь у формуванні своєї освітньої траєкторії, обираючи, що вчити, як вчити та як оцінювати власні знання. Викладач виконує функції не джерела знань, а провідника та фасилітатора під час руху по цій траєкторії. Цей рух супроводжується постійним самоаналізом та тісною комунікацією викладача зі студентом, а сама оцінка знань тяжіє більше до накопичення різних завдань та видів робіт, ніж до звичного підсумкового контролю [13].

Дисципліни вільного вибору вводять до навчального плану з метою:

- задоволення освітньо-кваліфікаційних потреб студента;
- забезпечення можливостей поглибленого вивчення навчальних курсів, що входять до нормативної частини;
- набуття додаткових загально-освітніх та фахових компетентностей;
- урахування особистих прагнень та уподобань студентів щодо своєї майбутньої професійної діяльності.

Вибіркові дисципліни, які пропонуються студентам медичних ЗВО, можна розділити на кілька блоків:

- дисципліни гуманітарного спрямування;
- дисципліни природничо-наукового циклу;
- дисципліни професійної і практичної підготовки.

Вибіркові навчальні дисципліни циклу гуманітарної та соціально-економічної підготовки передбачають поглиблення знань студентів в галузі історії та культурології, соціології, морально-етичного розвитку, правознавства, філософських наук, економічних засад, іноземних мов, тощо.

Вибіркові дисципліни природничо-наукового циклу мають на меті підвищення рівня фундаментальних знань, що формують засади фахової підготовки з інформаційних технологій, математики, фізики, хімії, екологічної культури, тощо.

Вибіркові дисципліни професійної і практичної підготовки дозволяють студентам набутися додаткових фахових компетентностей, опанувати споріднені напрямки галузі або різні спеціалізації обраного фаху.

В плані підготовки дитячого стоматолога важливими є вибіркові дисципліни з усіх трьох груп. Напри-

клад, такі дисципліни, спрямовані на формування soft skills, як «Основи психології. Основи педагогіки», «Деонтологія в медицині», «Комунікативні навички лікаря» сприяють формуванню у майбутнього лікаря навичок спілкування з маленькими пацієнтами та їх батьками, мотивації їх на збереження стоматологічного здоров'я. Вибіркові дисципліни з циклу природничих, такі, як «Функціональна гістологія та ембріологія органів ротової порожнини», «Фізичні основи діагностичної та лікувальної апаратури в стоматології», «Хімічний склад зубів та застосування хімічних реагентів в сучасній стоматології», заплановані для опанування студентами молодших курсів, дозволяють здобувачам вищої освіти усвідомити підґрунтя клінічних дисциплін, глибше зрозуміти сутність фізичних, хімічних процесів, важливих в майбутній клінічній практиці, зрозуміти послідовність розвитку щелепно-лищевої системи, що є надзвичайно важливим в дитячій стоматології.

Серед низки дисциплін, які вивчають студенти спеціальності 221 «Стоматологія» галузі знань 22 «Охорона здоров'я» (освітньо-кваліфікаційного рівня «Магістр» із професійною кваліфікацією «Лікар-стоматолог») закладу вищої освіти Національного медичного університету імені О.О. Богомольця, є вибіркова дисципліна «Сучасні технології в дитячій стоматології» для студентів 5 курсу. Робоча програма дисципліни складена відповідно до навчального плану підготовки здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня у закладах вищої освіти МОЗ України з урахуванням вимог Стандарту вищої освіти другого (магістерського) рівня підготовки здобувачів вищої освіти, затвердженого Наказом МОН України від 24.06.2019 р. № 879.

Метою вивчення дисципліни за вибором «Сучасні технології в дитячій стоматології» є поглиблення теоретичних знань та удосконалення практичних навичок щодо сучасних методів профілактики і лікування захворювань ротової порожнини шляхом індивідуалізованого підходу до окремих категорій пацієнтів дитячого віку, зокрема дітей з особливими потребами, з використанням загального знеболення в амбулаторних умовах.

Ця дисципліна дає широкі знання майбутнім лікарям стоматологам про юридичну базу, яка регулює взаємовідносини «лікар-пацієнт»; права та обов'язки лікарів і пацієнтів; права та обов'язки батьків, опікунів по відношенню до дітей; особливості психологічних типів дітей різного віку з урахуванням виду темпераменту, типу фобій, ступеню інтелектуального розвитку у різні вікові періоди; анатомо-фізіологічні особливості будови ротової порожнини у різні вікові періоди; чинники, що впливають на розвиток твердих тканин зубів; індивідуальну оцінку ризиків розвитку основних стоматологічних захворювань; формування індивідуальних програм профілактики карієсу і гінгівіту у дітей; сучасні технології неінвазивного та інвазивного лікування карієсу зубів у дітей різного віку; діагностику та лікування ускладнень карієсу в тимчасових і постійних зубах; сучасні технології ендодонтичного лікування, що використовуються в дитячій стоматології; показання та техніку використання штучних коронок в дитячій стоматології та ін. Окремий розділ дисципліни знайомить студентів з можливостями стоматологічної санації дітей

в умовах загального знеболення, а саме з вибором умов для проведення стоматологічної санації з урахуванням психологічних особливостей дитини, її стоматологічного та загальносоматичного статусів, оцінкою ризиків загального знеболення; проведенням скринінгу життєво-важливих функцій організму дитини під час загального знеболення; алгоритмами стоматологічних втручань під час санації ротової порожнини в умовах загального знеболення.

Викладання дисципліни за вибором «Сучасні технології в дитячій стоматології» започатковано на кафедрі дитячої терапевтичної стоматології та профілактики стоматологічних захворювань Національного медичного університету імені О. О. Богомольця у 2022/2023 навчальному році. Її обрали 4 групи україномовних та 9 груп англійськомовних студентів, що вказує на високу зацікавленість та усвідомлення важливості даної проблематики для майбутньої професійної діяльності лікаря-стоматолога. Привертає увагу факт значної зацікавленості іноземних студентів до даної вибіркової дисципліни, що можна пояснити тим, що у більшості країн стоматологічна санація дітей проводиться саме в умовах загального знеболення.

На вивчення дисципліни за вибором «Сучасні технології в дитячій стоматології» у навчальному плані передбачено 3 кредити ЄКТС, з яких 1 кредит (30 годин) – аудиторна робота (5 годин лекцій та 25 годин практичних занять) і 2 кредити (60 годин) – самостійна робота студентів (СРС).

На етапі підготовки до запровадження в навчальний процес було розроблено зміст Робочої навчальної програми з даної дисципліни. Після обговорення вона була затверджена на засіданні кафедри дитячої терапевтичної стоматології та профілактики стоматологічних захворювань, Циклової методичної комісії стоматологічних дисциплін та проректором з науково-педагогічної та навчальної роботи Національного медичного університету імені О.О. Богомольця. В Робочій навчальній програмі представлено тематичні плани лекцій, практичних занять, самостійної роботи студентів, визначено форми підсумкового контролю та критерії оцінювання знань студентів.

У тематичному плані лекцій представлено 5 тем, тривалість лекції – 1 академічна година.

Тема 1. Юридичні аспекти діяльності лікаря-стоматолога дитячого.

Тема 2. Психологічні особливості дітей різного віку. Мотивація до стоматологічного лікування. Деонтологічні аспекти співпраці лікаря, дитини та батьків.

Тема 3. Профілактика стоматологічних захворювань. Індивідуальна програма первинної профілактики. Сучасні технології профілактики.

Тема 4. Санація порожнини рота у дітей в умовах загального знеболення. Види загального знеболення. Показання. Оцінка ризиків.

Тема 5. Особливості надання стоматологічної допомоги дітям з особливими потребами.

Тематичний план практичних занять складається з 5 тем, тривалість практичного заняття в умовах циклової системи організації навчального процесу – 5 академічних годин.

Тема 1. Профілактики стоматологічних захворювань. Індивідуальна програма первинної профілактики. Сучасні технології профілактики.

Тема 2. Сучасні технології лікування карієсу і його ускладнень у дітей.

Тема 3. Застосування штучних коронок з різних матеріалів в практиці лікаря-стоматолога дитячого.

Тема 4. Тактика лікування травматичних пошкоджень тимчасових і постійних зубів.

Тема 5. Алгоритм проведення санації ротової порожнини у дітей в умовах загального знеболення. Особливості виконання стоматологічних маніпуляцій.

Практичні заняття передбачають детальний розгляд студентами теоретичних положень кожної теми навчальної дисципліни з викладачем та наступне відпрацювання практичних навичок шляхом індивідуального виконання певних завдань та вирішення ситуаційних задач. Вивчення дисципліни за вибором «Сучасні технології в дитячій стоматології» формує у студентів алгоритм спілкування з маленькими пацієнтами та їх батьками, колегами та медичним персоналом. Студенти навчаються правильно ставити питання, виокремлювати найголовніше у відповідях, шукати вірне клінічне рішення, визначати умови проведення стоматологічної санації в залежності від індивідуальних психологічних особливостей дитини, її стоматологічного та загально соматичного статусів, виявляти увагу та чуйність до потреб маленького пацієнта та його батьків.

Як свідчать результати бесід (опитування) зі студентами, особливу зацікавленість у них під час вивчення дисципліни за вибором «Сучасні технології в дитячій стоматології» викликає тематика, присвячена основам анестезіологічного забезпечення в стоматології, видам загального знеболення, їх перевагам та недолікам, показанням до вибору та оцінкою ризиків загального знеболення в дитячій стоматологічній практиці. Студенти є безпосередньо присутніми під час стоматологічної санації дітей в анестезіологічному кабінеті, яку здійснюють викладачі та досвідчені лікарі дитячого відділення Стоматологічного медичного центру НМУ імені О. О. Богомольця. Під їх наглядом студенти виконують окремі стоматологічні маніпуляції, а також асистують лікарям, що безперечно розширює можливості формування саме фахових компетентностей, необхідних в подальшій професійній діяльності лікаря-стоматолога дитячого.

Кожна тема дисципліни за вибором «Сучасні технології в дитячій стоматології», як зазначають студенти, несе велику інформативність та пізнавальний досвід. Тому після її вивчення студент, а в подальшому лікар-стоматолог, буде володіти інформацією щодо сучасних технологій профілактики основних стоматологічних захворювань, діагностики та лікування карієсу та його ускладнень в тимчасових і постійних зубах у дітей, можливостей стоматологічної санації в умовах загального знеболення, алгоритмами її виконання в залежності від стоматологічного статусу та психоемоційних особливостей дитини.

Дане дослідження обмежено досвідом запровадження дисципліни за вибором «Сучасні технології в дитячій стоматології» лише у навчальний процес студентів 5 курсу стоматологічного факультету НМУ імені О. О. Богомольця.

Подальші дослідження доцільності запровадження у навчальний процес вибіркової дисципліни передбачають проведення анонімного анкетування студентів та викладачів стоматологічного факультету НМУ імені О. О. Богомольця після закінчення вивчення таких дисциплін, бесід з випускниками та роботодавцями, що допоможе оцінити, які саме компетентності студентам потрібно надолужити за допомогою вибіркової дисципліни. Зауваження та побажання будуть проаналізовані, враховані і внесені до у вигляді змін та доповнень до варіативної складової Освітньо-професійної програми другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю 221 «Стоматологія» галузі знань 22 «Охорона здоров'я».

6. Висновки

1. Вивчення дисциплін за вибором створює передумови для покращення і поглиблення знань і вмінь студентів, а відтак – сприяє формуванню фахових компетентностей майбутніх лікарів-стоматологів. Вибіркові дисципліни дають можливість розширити і покращити не лише теоретичні знання студентів, а й їх практичні вміння (спеціальні, комунікативні та ін.), з окремих розділів стоматології, зокрема дитячої, які їх цікавлять найбільше. Це сприятиме підвищенню якості надання стоматологічних послуг в майбутній професійній діяльності лікарів-стоматологів та лікарів-стоматологів дитячих.

2. Колективом фахівців кафедри дитячої терапевтичної стоматології та профілактики стоматологічних захворювань НМУ імені О.О.Богомольця розроблено Робочу програму та Силабус вибіркової дисципліни «Сучасні технології в дитячій стоматології» для студентів 5 курсу стоматологічного факультету НМУ імені О.О. Богомольця. В них представлено тематичні плани лекцій (5), практичних занять (5) та тематику самостійної роботи студентів для вивчення даної дисципліни, форми контролю та оцінки знань студентів.

3. Дисципліна за вибором «Сучасні технології в дитячій стоматології», що запроваджена в навчальний процес студентів 5 курсу стоматологічного факультету НМУ імені О.О. Богомольця у 2022/23 навчальному році, отримала за даними опитування схвальну оцінку студентів-стоматологів, оскільки вона привертає їх увагу до нагальних проблем дитячої стоматології, сприяє поглибленню теоретичних знань, набуттю практичних навичок та підкреслює необхідність широкого запровадження стоматологічної профілактики серед дитячого населення.

Конфлікт інтересів

Автори декларують, що не мають конфлікту інтересів стосовно даного дослідження, в тому числі фінансового, особистісного характеру, авторства чи іншого характеру, що міг би вплинути на дослідження та його результати, представлені в даній статті.

Фінансування

Дослідження виконано без фінансової підтримки.

Доступність даних

Дані будуть надані за обґрунтованим запитом.

Література

1. Горобейко, М. Б., Дінець, А. В. (2022). Медична освіта в Україні: системні проблеми і можливі шляхи їх вирішення. Український медичний часопис, 5 (151). doi: <https://doi.org/10.32471/umj.1680-3051.151.234381>
2. Гутор, Н. С., Авдєєв, О. В., Міц, І. Р., Бойків, А. Б. (2019). Підготовка майбутніх лікарів-стоматологів у контексті реформи вищої освіти. Медична освіта, 4, 74–78. doi: <https://doi.org/10.11603/me.2414-5998.2019.3.10535>
3. Альчук, О. І., Волощук, Н. І., Лозинська, Л. Ф. (2016). Формування професійних компетенцій майбутніх лікарів у системі новітніх освітніх технологій. Медична освіта, 1, 5–10.
4. Краснов, В. В. (2013). Проблеми формування соціально-особистісних компетенцій при підготовці лікарів. Медична освіта, 4, 51–58.
5. Рожко, М. М., Ерстенюк, Г. М., Капечук, В. В., Іванців, М. О., Сенчій, В. М. (2016). Компетентісний підхід у підготовці студентів-медиків. Медична освіта, 2, 102–104. doi: <https://doi.org/10.11603/me.v0i2.6226>
6. Delor Jacques et al. Learning: The Treasure Within. Paris: UNESCO, 1996.
7. Філоненко, М. М. (2016). Психологія особистісного становлення майбутнього лікаря. Київ: Центр учбової літератури. 334.
8. Запорожан, В. М., Кресюн, В. Й., Рогачевський, О. П., Чернецька, О. В. (2016). Перспективи впровадження сучасних інновацій в освітню діяльність університету. Медична освіта, 2, 73–76. doi: <https://doi.org/10.11603/me.v0i2.6219>
9. Корильчук, Н. І. (2021). Вибіркова дисципліна як запорука підвищення професійного рівня. Медична освіта, 4, 32–36.
10. Палійчук, В. І. Педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх стоматологів на додипломному етапі. Сучасна стоматологія, 4, 72–74. doi: <https://doi.org/10.33295/1992-576x-2019-4-72>
11. Hedges, M., Pacheco, G. A., Webber, D. J. (2014). What determines students' choices of elective modules? Economics working paper series, 1307. Bristol: University of the West of England.
12. Про вищу освіту (2014). Закон України № 37-38. 01.07.2014. Available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
13. Kulbашna, Y., Iryna, S., Zakharova, V. (2019). Future Doctors' Professional Competence Formation in Medical Universities with Innovative Pedagogical Technologies. Open Journal of Social Sciences, 7 (3), 231–242. doi: <https://doi.org/10.4236/jss.2019.73020>

Received date 04.04.2023

Accepted date 25.05.2023

Published date 31.05.2023

Біденко Наталія Василівна, доктор медичних наук, професор, кафедра дитячої терапевтичної стоматології та профілактики стоматологічних захворювань, Національний медичний університет імені О. О. Богомольця, бул. Т. Шевченка, 13, м. Київ, Україна, 01601

Остапко Олена Іванівна*, доктор медичних наук, професор, кафедра дитячої терапевтичної стоматології та профілактики стоматологічних захворювань, Національний медичний університет імені О. О. Богомольця, бул. Т. Шевченка, 13, м. Київ, Україна, 01601

Коваль Ольга Іванівна, доктор медичних наук, професор, кафедра дитячої терапевтичної стоматології та профілактики стоматологічних захворювань, Національний медичний університет імені О. О. Богомольця, бул. Т. Шевченка, 13, м. Київ, Україна, 01601

**Corresponding author: Olena Ostapko, e-mail: ostlena11@gmail.com*